

КРИМСЬКІ ЕСТОНЦІ: ВІДГОМІН ІМПЕРСЬКОГО МИНУЛОГО

Історія російської експансії щодо народів Прибалтики безпосередньо пов'язана з українським минулим. Так, зокрема, як зазначалося вище, після Кримської війни 1853–1856 рр. відбулися масові переселення естонців на територію Криму. Оскільки для самодержавної Росії це протистояння з Османською імперією виявилось програшним, розпочалася чергова хвиля еміграції кримських татар до султанської Туреччини. Якщо у відкритих джерелах імперська влада закликала місцеву адміністрацію до створення якомога сприятливіших умов для залишення татарської громади, то в той же час розроблялися таємні інструкції щодо сприяння міграційним процесам. Про це, зокрема, свідчили положення імператорського указу від 22 травня 1856 р. про підтримку масштабного виселення кримських татар як «шкідливого населення», доповнений згодом секретними директивами щодо паспортизації емігрантів. Окрім того, татарські громади також організовано переселялися взамін непокірного корінного населення на територію Сербії, активний процес російської експансії щодо якої також тривав на той час. Кримські ж території, потрібні росіянам як промисловий і аграрний полігон, залишалися не заселеними, що й стало головною причиною переселення естонської громади на півострів.

У російській імперській історіографії згадки про естонські поселення в Криму практично відсутні. Так, у ювілейному виданні 1910 р., присвяченому 200-річчю початку активної фази російської експансії в Прибалтиці, читаємо: «Ніякі зовнішні небезпеки не загрожували спокою Прибалтійського краю ... за часів Кримської кампанії 1853–1856 рр. Для відсічі неприятелю було вжито своєчасних заходів». Змальована така собі ідилія і дбайливість «царя-батюшки» про долю місцевого населення. При цьому, нічого не було сказано про те, що, попри раннє скасування кріпосного права в Прибалтиці, реформа 1861 р. зумовила посилення позицій російського дворянства в регіоні, при цьому погіршивши становище німецьких землевласників. Доволі сумнівними виглядають твердження істориків, у тому числі вітчизняних, про цілком добровільний характер переселень естонців на територію Криму, оскільки для цього були названі вище об'єктивні передумови, доповнені урядовими гоніннями щодо релігійної громади малсветіан. Попри офіційні дані про доволі успішне облаштування представників естонської громади на новому місці проживання і успішне ведення ними господарської діяльності, заходи русифікації все ж зумовили процеси розпорошення етнічних естонців по всій території Криму і зниження рівня збереження національних культурних та мовних традицій. Реалізація традиційних для російського експансіонізму методи впливу на національну ситуацію в підкорюваному регіоні у випадку з Прибалтикою була ускладнена порівняно невисоким рівнем піддатливості її населення до пропагандистського впливу. З огляду на це політика керованих міграцій стала найефективнішим рішенням на шляху до безперешкодного освоєння естонських земель російськими поміщиками.

У сучасному окупованому Криму естонська громада продовжує існувати і бути численною, тим самим будучи фактором впливу Росії на

інтереси Естонії як незалежної держави. Формальні дозволи на існування органів національно-культурного самоврядування, проведення національних свят і видання наукової літератури з цих питань спрямовані на відволікання уваги світової спільноти від протиправності дій щодо анексії АРК та прихованого спонукання інших країн до її визнання. Офіційно всі контакти між естонським урядом і національною громадою в Криму наразі припинені. Разом з тим, після 2014 р. суттєво активізувалася популяризація знань щодо історії та культури кримських естонців засобами книгодрукування та Мережі Інтернет, а також через проведення тематичних концертів і фестивалів у місцях компактного проживання представників цього етносу на окупованій Росією території АРК. Більше того, 14 квітня 2015 р., незадовго після окупації АРК, самопроголошеною владою було зареєстровано громадську організацію «Регіональна національно-культурна автономія естонців Республіки Крим». Вбачається, що в такий спосіб відбувається ніщо інше, як привернення уваги офіційного Талліна до широкомасштабної діяльності своїх співвітчизників на окупованій Кремлем суверенній території України. Кінцевою метою такої діяльності цілком вірогідно може бути досягнення автоматичного визнання естонським урядом статусу Криму як російської території через установа та підтримку контактів із зазначеною вище громадською організацією. Подібний досвід мав місце у випадку з Лівонією, коли для виведення цієї території з-під контролю Королівства Польського Іван Грозний у 1569 р. призначив для управління нею самопроголошеного короля Магнуса. Будучи центрами торгівлі, лівонські міста відвідувалися західноєвропейськими купцями, і тим самим підконтрольний Москві статус регіону був фактично визнаний іншими країнами. Подібною була ситуація і з заснованою в 1798 р. маріонетковою «Іонічною республікою» в Греції, коли англійські війська допомагали російській армії відстоювати вказані території в протистоянні з Францією. Відтак, ці та інші випадки свідчать про високу імовірність повторення подібного сценарію щодо естонського культурного осередку в Криму.

Поряд із естонською громадою, на території окупованого Криму також проживають кримські татари з такими ж потребами щодо розвитку власної національної культури. Історично обидва етноси розглядалися російською окупаційною владою на кримській землі як другорядні, «другосортні» щодо росіян. Зокрема, це відображено в наявних у російській історіографії підходах до висвітлення кремлівської політики щодо цих народів. Так, попри те, що кримськотатарський народ за всіма визнаними наразі класифікаціями належить до тюркської групи, розглядається він російськими істориками окремо від представників останньої. Головним аргументом на користь такої позиції виступає те, що, мовляв, питання відносин із Кримським ханством були предметом переговорів Росії з Османською імперією, васалом якої відповідно до віддавна поширеної в науці думки якраз і була держава кримських татар. У цьому контексті, зокрема, цілком логічними виглядали положення широковідомого російсько-турецького Кючук-Кайнарджийського договору 1774 р. про «незалежність татарських народів», нібито даровану їм

царською владою. Естонський народ, у свою чергу, як видно з викладеного вище, розглядався апологетами самодержавства лише в контексті предмету російсько-німецьких відносин, також не удостоївшись самостійного значення в імперській зовнішній політиці.

Оригінал: <https://www.ukrinform.ru/rubric-ato/3527122-krymskie-estoncy-otgoloski-imperskogo-proslogo.html>